

Schotregisters van Lopster kleine eed

(14de eeuw-1598)

door R.H. Alma

Inleiding

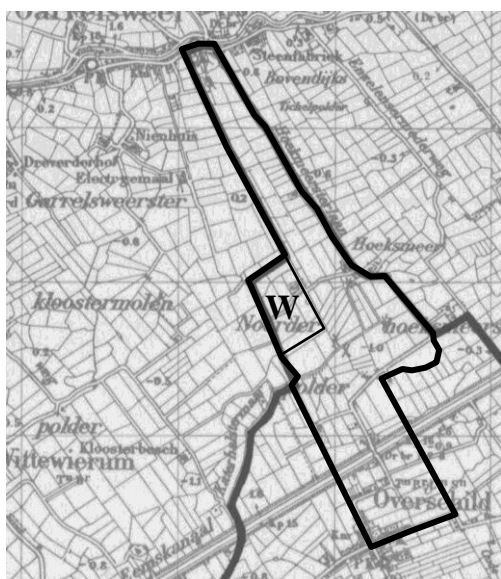
De Lopster kleine eed is een schijnbaar onooglijk gebied, zonder dorpen of buurschappen tussen Garrelsweer en Overschild, tegenwoordig een deel van Hoeksmeer omvattend. Op zich zou er geen reden zijn om er een aparte publicatie aan te wijden, ware het niet dat het in één opzicht een unieke positie inneemt. Er is geen gebied in de Ommelanden dat zo goed bedeed is met oude schotregisters, waaronder het oudst bekende register, nog in het Oudfries opgesteld en vermoedelijk stammend uit de 14de eeuw. Latere overzichten stammen uit ca. 1460, ca. 1560 en 1598. Bij een nauwkeurige analyse zou het dus mogelijk kunnen zijn om de gebruikers van een aantal landerijen over een periode van 600 jaar te volgen, wat voor de Ommelanden uniek zou zijn. Dat dergelijke opvolgende lijsten voor genealogen van groot belang kunnen zijn, moge duidelijk zijn. Als voorbeeld daarvan kan al verwezen worden naar de genealogie Oostrum, van welke familie de stamreeks tot in de 15de eeuw teruggevoerd kon worden, mede dankzij het feit dat de stamvader *Alle in den Ham* rond 1460 en zijn vermoedelijke nazaat *Popke Allens* rond 1560 in deze lijsten genoemd worden als eigenaar, resp. gebruiker van hetzelfde land¹.

De Lopster kleine of lutke eed maakte deel uit van het Slochterzijlvest, een van de drie delen van het Generale Zijlvest der Drie Delfzijlen. De grenzen van het beschreven gebied worden door Siemens weergegeven², maar dat betreft de latere situatie. Het lijkt erop dat in de vroegste tijd de grenzen iets anders lagen. Zo zal het gebied op een gegeven moment in het zuidwesten iets groter zijn geweest, maar ik ben er nog niet in geslaagd deze nauwkeurig vast te stellen. Al in de 15de eeuw was er onenigheid over welk land precies zijlshot ten behoeve van welke clauw moest afdragen. In het Wierumerzijlboek uit 1470³ vinden we uitgebreide mededelingen over een venne van het klooster Wittewierum van 36 deimt, genaamd de Westtjuchen, waarvan onduidelijk is of dat schotplichtig is binnen de Ikingebuurlauw of de Lopsterzijleed. In de oudste, 14de-eeuwse schotlijst vinden we die venne al genoemd. In 1438 is een overeenkomst gesloten tussen het klooster en de kerspellieden van Slochteren, waarbij overeengekomen werd dat het klooster schot zal bijdragen tot de Slochterzijl te Delfzijl

¹ R.H. Alma, 'Oostrum in Eesterrecht. Duizend jaar Eenumeroogte', *Gruoninga* 44 (1999) 184-201, ald. 200.

² B.W. Siemens, 'Het Generale Zijlvest der Drie Delfzijlen', *GVA* (1954) 118-152. W.A. Ligtendag, *De Wolden en het water. De landschaps- en waterstaatsontwikkeling in het lage land ten oosten van de stad Groningen vanaf de volle middeleeuwen tot ca. 1870* (Groningen 1995).

³ O.a. Ms. P.E., nr. 75, fol. 105v-106r, 107r-107v.

voor 76 deimt land ten noorden van de Katerhals, en wel 20 deimt in de Heringabuurlauw en 56 deimt in de Ikingebuurlauw. Het geschil over de 36 deimt ging over de vraag of deze binnen de landen waarop deze overeenkomst betrekking had, vielen of niet. Gezien de onzekerheid die in de 15de eeuw al over de grenzen van de Lopster kleine eed heerste, is het niet verwonderlijk dat het voor ons lastig uit te maken is welk land precies beschreven wordt in de navolgende schattingslijsten. We moeten dus volstaan met de grenzen zoals die door Siemens worden weergegeven. Op het kaartje is tevens het land van het klooster Wittewierum met W aangegeven, volgens de reconstructie van Siemens⁴.

Van het Slochterzylvest zijn buiten de 14de- en 15de-eeuwse ‘Summa agrorum in Slochtra’⁵ en de lijsten met betrekking tot de Lopster kleine eed vrijwel geen oude opgaven van eigenaren of gebruikers overgeleverd, anders dan het goed gedocumenteerde Dorpsterzylvest, waarvan de schotlijsten in *Gruoninga* 51 (2006) 114-142 zijn uitgegeven. Slechts enkele, onvolledige opgaven van twee clauwen van Slochterzylvest uit ca. 1580 zijn bewaard gebleven⁶, die we omwille van de volledigheid hier laten volgen omdat zij gebieden beschrijven die grenzen aan de Lopster kleine eed:

Heringebuer een clauwe 75½ ackeren, maken 2 grote honderten ende 46 grase

Brewer 18 deimt

Tammo Roleffs 6⁷

Menne Remmer 8

Etcaetera

Somma 1½ grote honderten min 6 deimten

Ikingebuylclauwe tho Slochtersijl 71 ackeren, maken 2 grote honderten ende 44 grasen

De Bauwerse intt oisten 1 groet hondert min 10 deimten.

Schildwolde convents Grawedijck 130 deimt

Jan Gerrys 27

Wittewerum mit *Jan Mennens* an den

noordersijde des Katerhals 76 deimt

Schildwolder praebendaets 49 binnen ende buten den Grawwedick 30

Summa 2 grote hondert ende 23 gras.

⁴ B.W. Siemens, *Historische atlas van de provincie Groningen* (Groningen 1962). Bij de pogingen het gebied nader in kaart te brengen mocht ik dankbaar gebruik maken van gegevens van Mattheus Dijkema te Nietap.

⁵ R. Alma en O. Vries, ‘Summa agrorum in Slochtra. Een gedeeltelijk Oud-Friese tekst uit de Ommelanden’, in: *Us wurk. Tydskrift foar frisistyk* 39 (1990) 1-48.

⁶ H.A. Farmsum, inv.nr. 11*, fol. 16v-17r.

⁷ of eventueel: *Tammo Roleff* — 66.

Bij de tekst

De volgende lijsten zijn hieronder uitgegeven:

1. 14de eeuw
Uitgegeven en voor de leesbaarheid licht bewerkt naar de eerdere editie⁸. In de marge wordt met nummers verwezen naar de overeenkomstige passages in die editie. De tekst is in het Oudfries gesteld.
2. Ca. 1460
Op dezelfde wijze uitgegeven en genummerd naar de eerdere editie⁸. Deze tekst is in het toen gangbare Middelnederduits gesteld, maar de namen en toponiemen zijn nog sterk Oudfries gekleurd.
3. Ca. 1560⁹
In de marge wordt verwezen naar mogelijk corresponderende landerijen in de tekst van ca. 1460.
4. 1598¹⁰
Deze lijst bevat enkel (een deel van) het noordelijke gedeelte van de Lopster kleine zijleed, dat bekend stond onder de naam Merumermeden.

Transcriptie

1. 14de eeuw

- 258 Thit kuth alle luden ther tot Slochtra zijla herath.
259 Hondert deimeten andt ses andt sestiga deymeten ther the zijlriuchter van
Loppersum behuede skel, ther under sijne eedt fellet.
[Klooster Wittewierum]
- 260 Alles forma, Werumera munkum for .36 d., inna thera ura westtiucha
261 Ther efftre Wermera for36 d., inda hyara asttiucha uttera egga alsa
fule
- 262 Aldus fule skal hebbe thi riuchtra inda Marmra hammertze, binna tha mera and
bij westsijda there Wijmertze
- 263 Ther efter *Tamma Mennama* for9 d., inda geerdum,
264 *Eeba Mellinga* for1 d., inna Kampaecka mede
Forth inda Andsalinsera hammerick,
- 265 *Adberna* bij tha mera for6 d.
266 *Popeka* bij thera waldtlena for4 d.
267 *Lawesa van Swesum* ande *Bawilga*,

⁸ Alma en Vries, 'Summa agrorum'.

⁹ U.B. Groningen, P.E. Hs. 324, fol. 4v-5v.

¹⁰ U.B. Groningen, P.E. Hs. 324, fol. 155v

- hya twena for5 d.
 268 Provestingen compen for6 d.
 269 *Focko Athinga* for4 d., inda alinga weren
 270 *Wabba in da Hamma*4 d., inda tha westtyucha
 271 *Bawe Syrpisma* for2 d., inda tha westyucha
 272 *Menna the Smeter*2, ind tha munkena tiucha uppa slaets wal
 273 Aldus synter in der Ansalinzera hamrick ende inda hyara tyucha 33 d., ande
 therne skel neen riuchter wesaen,

Ther effter in da Wyrdumra hamrick

- 274 *Harderick* by tha dele for6 d.
 275 *Winnet Erinsta* for9 d.
 276 *Abeka Erinsta* for8 d.
 277 *Campa Ablima* mede for9 d.
 278 Hera *Eedzardus* thi papa for4 d.
 279 Hera *Ywa* thi papa for3 d.
 280 Hera *Oesbrant* the papa vor3 d.
 281 Ther efter thi zijlriuchter fon Loppersum skel hebba and beriuchta hunridt and
 fiff andt tsestich demet in thissa thrim hamrekum, thet ys Merum, Andtzalens
 andt Wirdum, and fara in da nene riuchte to faen.

2. Ca. 1460

- 282 Item. Loppersum lutteke zijlveste, to Slochter zijl, etc.

Item. die suytster in Merummer medt,

- 283 Popke to Merum 2 d.

Die middel tyuche

- 284 De kerckhere to Loppersum..... 10 d.
 285 Dat jongerscop 6 d.
 286 Heer *Jacob* 2 d.
 287 Item. veer d., die up den heert horen to Zuxum
 die *Edze Tiunge* to horen
 288 *Tammo in den Ham*..... 4 d.
 289 Up dat steenhuys to Odyngeweer . 4 d.
 290 Up *Godeka* salyge heert 2 d.
 291 *Tadeko* salige heert to Zuxum..... 1 d.
 292 In der tyucha bij der Wymerse
 De provestije 6 d.
 293 *Popko tho Merum*..... 3 d.

- 294 Ockene heert 4 d.
 295 Up *Godeke* salyge heert 4 d.
 296 *Auteke* meyer to der Muden 1 d.

In de yerdum

- 297 *Luwel to Anselens* 3 d.
 298 *Liuppa Haykama* 2 d.
 299 Item. 4 d., die *Syrck* van *Hadde* heft,
 300 *Eneka Ywisma* 3 d.
 301 De Rusinge made 2 d., de to Witte munken huse horen,
 302 Heer *Jacob* 16 d., bij den Grawen dijck in de smale mede
 303 *Allo, Lyude* broeder 4 d., daer
 304 *Abbo to Gerlsweer* 9 d., inde smale meede, die Santster hilligen
 to hoeren,
 305 Item. In Wyrdtmara hamrick inde hoydelen bij Wyrdmera wey,
 306 *Hedo* ende *Reyka* 2 d.,
 307 De koster to Wyrdum 1 d.,
 308 *Lippe Haykens* 5 d.,
 309 die kerckhere to Wyrdum 3 d.,
 310 noch 4 d.,
 311 *Eepo Heynens* 8 d.,
 312 *Hommo to Eequart* 8 d.,
 313 *Liuwel to Anselens* 3½ d.,
 314 ende 9 d., up Wyrdummer meden.
 315 Item. *Syabbe to Anselens* 8 grase
 316 ende 4½ furlingen, die *Allo Hernse*
 to hoert,
 317 Up Zijgers olde heert to Wyrdum . 6 furlingen,
 318 Wyrdmera hilligen 10 fur.
 319 Nota. Over dit lutke zijrecht synt scheppers, off princepael zijrechtters to
 Slochteren van Yckinga buer clauwe, ende Heringe clauwe, etc.

3. Ca. 1560

Lopster lutke eedt to Slochter zijl

Dit na bescreven lant licht in de eedt van Merummer meden und in de Wester tyuchge

- 294? Item Oeckenge heert daer *Syabbe* wont 23
Swane Onnens 7 grase
Woelter Tammens 8 grase
Johan Haerkens een grase

	<i>Jurgen to Merum</i>	een gras
	<i>Johan Tammens</i>	3 grase
	De hilligen meyer to Loppersum	3 grase
	De molloer to Loppersum.....	4 grase
291	<i>Wickger</i>	een gras
283	<i>Duerck to Merum</i>	2 gras
293	<i>Tomas Atens</i>	3 gras
292	Dat proevesten lant	4 grase
284	De pastoer to Loppersum.....	10 gra.
	daer <i>luytke Geryt</i> de vier van bruket	
285	De vicarius to Loppersum.....	6 gras
282	Sincte Cristoffers leen	2
287	<i>Lutyen Klants meyer</i>	4 gras
	Gaerlwaerster hilligen meyer.....	6 gras
	<i>Johan Gerts to Suxum</i>	4 gras
290	<i>Popko Sickens</i>	2 grase

Item de Wester tyuchge

	<i>Jacob Jansen</i>	36 gras
	de Hoex hammen boeven 't mer.....	6 gras
	<i>Berent Gheryts</i>	11 gras

Item inde koerte jeerde

	<i>Lueddo in den Ham</i>	5 gras
	<i>Sybrant in den Ham</i>	5 gras
	<i>Johan Gerts</i>	2 gras
	<i>Popko Allens</i>	6 gras

de smalle jeerde

304	<i>Onne Gaelkens</i>	9 gras
303	<i>Doeken kinderen</i>	2 gras
303	<i>Popko Allens</i>	2 gras
302	Dat Cloester terapel	8 grasen
302	Sincte Cristoffers leen to Loppersum	8 gras

De lange jeerde

	<i>Writser Allens</i>	19 gras
	Sincte Cristoffers leen t'Loppersum.....	4 gras
	<i>Tyasse Hayens</i>	12 grase
301	De Rusinge mede.....	2 grase, den zusterhuus

Noch in Wirdummer hamrick

306?	<i>Iptet to Equert</i>	3 deimat
307	De koester to Wirdum.....	1 d.
310	De pastoer to Wirdum.....	4 deimat
310?	Eerssen heert to Wirdum	4 d. oft <i>Ballo Fr[om]a</i>
309	Noch de pastoer to Wirdum.....	3 deimat
311/2?	Oesterwerummer heert to Equert.....	12 d.
311/2?	Wittewerummer meyer to Merum	4 d.
313	<i>Peter Ennens</i>	3½ d.
314	Salige <i>Eeyzen</i> kinderen	9 d.
315	Den gasthuus to Gronyngen	8 d.
317	Oelde Sygers heert	4 d.
318	Wirdummer hilligen meyer	11 d.
318?	Lopster hilligen meyer to Wirdum	5 d.

Dit boeven is Lopster luttick zilrecht toe Sloechter zil hoerende.

4. 1598

Item Mermer meden is groet 60 gras

<i>Jan Syabbes</i>	6 gras
<i>Tamme Popkens</i>	3 gras
<i>Hoicke Everts</i>	1 gras
<i>Tonnis bi der Mude</i>	1 gras
<i>Allert over de Brugge</i>	2 gr.
<i>Arian op de Just</i>	9 gras
<i>Mewes op de Storck</i>	4 gras
<i>Abel op de Storck</i>	2
<i>Peter Jacobs</i>	2 gr.
De moller to Loppersum.....	4
<i>Hindrick Derx</i>	2 gr.
<i>Ate to Merums arffg</i>	3
<i>Egbert Mewes</i>	5 gr.
Pastor to Loppersum.....	10 gr.
De vicarius to Loppersum.....	6 gr.